

juli 1972

Kunstwerk van de maand

Het afgebeelde kunstwerk is
t/m 17 september 1972
tentoongesteld op de expositie
„Zilver“ (uit het eigen bezit)
in het Centraal Museum,
Agnietenstraat 1, Utrecht
(bus 2 en 12).

ARNOLDUS COOLHAAS

(1700-1755):

Koffiekan, zilver en

coromandelhout,

hg. 25 - 1742.

Inv.nr. 16638

De koffiekan die Arnoldus Coolhaas in 1742 vervaardigde is om verschillende redenen een interessant stuk. Als in het midden van de 17e eeuw het gebruik van koffie en thee in zwang komt, wordt voor het bereiden van deze dranken aanvankelijk een zelfde vorm kan gebruikt (men deed de gemalen koffie of de thee in de kan en goot hierop kokend water). De vorm van deze kan is dan conisch zonder pootjes. Dit model is voor koffiekannen lang in gebruik gebleven; de theepot heeft een eigen ontwikkeling doorgemaakt die in het algemeen resulteert in een lager model dan de koffiekan.

Naast de koffiekan ontwikkelt zich ook het gebruik van een groter model, buikig en op pootjes, zonder tuit maar met een kraantje waaruit de koffie geschonken werd door het kopje eronder te houden.

Dit model, veelal in tin uitgevoerd, is de bekende kraantjeskan. Het voordeel van het buikige model en in het bijzonder bij de kraantjeskan was, dat de gemalen koffie bij het schenken onder in de kan bleef. De koffiekan van Arnoldus Coolhaas verenigt in zich het model met tuit en oor en de buikige vorm op pootjes. In de 19e eeuw komen dergelijke kannen, meestal echter zonder pootjes, veel voor. Een bekende combinatie zijn dan de buikige koffie- en melkkan, die een stel vormen, de koffiekan met lange dunne en de melkkan met een platte korte tuit. Een dergelijke stel wordt wel aangeduid met de benaming „marabouts”. Een marabout is in het Frans een buikige koffiekan en het zou te stellen zijn dat de ontwikkeling van de koffiekan in onze streken onderhevig is geweest aan, enerzijds de invloed van het conisch gevormde model in Engeland, anderzijds aan de buikige vorm in Frankrijk.

Uit de bekende werkstukken van Arnoldus Coolhaas blijkt dat deze uit Zutphen afkomstige zilversmid in Utrecht stukken heeft vervaardigd die getuigen dat hij met eigen visie de internationale mode heeft verwerkt, zeker gestimuleerd door het verblijf van een beau monde die enerzijds zilveren voorwerpen bestelde, anderzijds door zijn internationale kontakten bepaalde eisen hieraan stelde. De invloed van het verblijf van zovele grote heren tijdens de vredesonderhandelingen van 1713, de huwelijken van leden van de adel met Amsterdamse erfdochteren, het zijn slechts enkele factoren die een klimaat geschapen hebben waardoor rond en na het midden van de 18e eeuw Utrecht een plaats was waar Boswell en Belle van Zuylen leefden, de patriottenbeweging een centrum vond, waar ook - getuige deze koffiekan - de zilversmidskunst een grote bloei heeft gekend.